

Valtiovarainministeriö
jukka.mattila@vm.fi
fransiska.pukander@vm.fi

Lausuntopyyntönnö 3.11.2016/Dnro VM090:00/2016

Kannustinloukkujen purkaminen ja työvoiman liikkuvuuden edistäminen

Kannustinloukut

Kannustinloukut ovat yleisimpiä ja pahimmillaan vuokralla asuvissa lapsiperheissä ja erityisesti yksinhuoltajilla, joten myös toimia niiden purkamiseksi pitäisi kohdistaa ensisijaisesti näihin ryhmiin. Tavoitteena pitää olla kokonaistyötuntimäärän ja mielellään kokoaikaisten (toimeentulon turvaavien) työsuhteiden määrän lisääminen. Myös kannusteet osa-aikaisen työn lisäämiseksi ovat tavoiteltavia, mutta samalla pitäisi pyrkiä välttämään se, että jo osa-aikatyössä olevien kannuste lisätulojen hankkimiseen joissakin tapauksissa pienenee.

Työryhmä voisi ottaa harkittavakseen seuraavia keinoja kannustinloukkujen vähentämiseksi:

- Työtulovähennyksen porrastaminen lapsiluvun mukaan. Työtulovähennyksen enimmäismäärää korotettaisiin huollettavien lasten lukumäärän mukaisesti. Yksinhuoltajien osalta vähennys voisi olla kaksinkertainen.
- Päivähoitomaksujen muuttaminen osittain vähennyskelpoisiksi ansiotuloverotuksessa. Vähennyskelpoinen osuus voisi olla esimerkiksi 25 prosenttia molemmilta vanhemmilta tai 50 prosenttia yksinhuoltajalta.
- Ansiotulojen suojaosan muuttaminen osittaiseksi (siis jokin suhteellinen laskeva osuus työtuloista jätettäisiin huomiotta sosiaalietuuksissa) vaikkapa nykyisen 300 euron suojaosan yläpuolella.
- Toimeentulotuen omavastuun palauttaminen asumiskustannusten osalta (Työllisyyspaketti-työryhmän (TEM julkaisu 33/2016) esityksen nro 18 mukaisesti).

Alueellinen liikkuvuus

Tarve työvoiman alueellisen liikkuvuuden lisäämiseen tulee yleisesti tilanteesta, jossa työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapaino on erilainen eri osissa maata. Tässä tilanteessa pitäisi a) työvoimaa saada liikkumaan työvoiman ylitarjonta-alueilta niille alueille, joilla on pulaa työvoiman tarjonnasta tai b) työvoiman kysyntää saada siirrettyä ylikysyntäalueilta niille alueille, joilla on pulaa työvoiman kysynnästä.

Kolmantena vaihtoehtona voidaan lisäksi miettiä keinoja työn tekemisen paikkasidonnaisuuden vähentämiseksi.

Toimenpiteiden tehokkuuden kannalta voisi olla järkevää, että tasapainoa tarkasteltaisiin toimialoittain tai työtehtävittäin/ammateittain ja pyrittäisiin vaikuttamaan kohdistetusti nimenomaan ongelmallisiin aloihin. Onko olemassa arvioita alueellisen liikkuvuuden lisäämisen tarpeen volyymistä? Suurimmista ongelma-aloista tai -alueista?

Esimerkki: Avoimia työpaikkoja tarkasteltaessa suurimpia ammattiryhmiä ovat myyntiedustajat ja puhelinmyyntityö. Näissä ammateissa työvoiman tarjontaan vaikuttaa mm. palkan vaihtelevuus ja alan yleinen tapa sitoa palkkaus myyntiin. Tätä paljon tarjolla olevaa työtä onkin kynnys lähteä kokeilemaan toimeentulon epävarmuuden ja toisaalta työttömyysturvan sanktioiden johdosta. Eräs keino madaltaa kynnystä aloittaa ja kokeilla esimerkiksi puhelinmyyntityötä on työttömyysturvan sanktioiden muuttaminen siten, että provisiopalkkaisesta tai ilman määriteltyä työaikaa olevasta työstä erotessa lyhyen ajan sisällä työn aloittamisesta ei asetettaisi sanktioita.

Myös työttömyysturvan sovitellun päivärahan maksatukseen liittyviä käytäntöjä on mahdollista muuttaa siten, että toimeentulon katkot vähenevät. Sovitellun päivärahan laskentaan voitaisiin soveltaa palkan maksupäivää nykyisen palkan ansaintajakson sijaan.

Pääkaupunkiseudun korkeat asuinkustannukset ovat tunnettu ongelma ja halvemmilta alueilta seudulle muuttamisen hidaste tai suoranainen este matalilla palkkatasoilla. Kustannusten nousun keskeisenä syynä pidetään kaavoituksen ja sitä kautta asuntotarjonnan vähäisyyttä.

Kunnilla on kaavoitusvalta omilla alueillaan, mutta niillä ei välttämättä ole insentiivejä kaavoituksen ja sitä kautta asuinrakentamisen lisäämiseen. Korkeat asuinkustannukset eivät näy kaavoituksesta vastaavien kuntien kustannuksissa. Kaavoittaminen ja siihen liittyvä infrastruktuurin rakentaminen päin vastoin lisäävät lyhyellä tähtämellä kustannuksia. Kasvukeskusten kuntien insentiivejä asuinrakentamisen kiihdyttämiseen pitäisi siis pyrkiä lisäämään. Eräs keino tähän voisi olla asumistuen rahoitusvastuun siirtäminen (osittain ja/tai vaiheittain) kuntien vastuulle. Tällöin niille tulisi kannustin pyrkiä laskemaan asumisen kustannusta ja sitä kautta asumistukeen kuluvaan rahaa.

Asumistuen menot ovat lisääntyneet merkittävästi viime vuosien aikana ja niiden nähdään (vuotovaikutuksen takia) olevan yksi syy myös asumisen kustannusten nousuun. Suoraviivainen keino kustannustason nostavan vaikutuksen pienentämiseksi olisi asumistuen korvaustason ”jäädettäminen” tietyksi ajaksi tai jopa varovainen asteittainen laskeminen.

Asunto- ja kiinteistökaupan varainsiirtovero vähentää tai hidastaa asuntokauppaa ja vaikuttaa epätarkoituksenmukaisella tavalla ihmisten

asumisratkaisuihin. Varainsiirtoveron tason laskemista olisi syytä harkita. Samalla voi pohtia, onko edelleen tarkoituksenmukaista säilyttää ensiasunnon ostajien varainsiirtoverovapaus tai asunnon myyntivoiton verovapaus. Onko erityistä syytä, miksi verotuksella pitää tukea ensimmäisen asunnon ostamista suhteessa myöhempisiin asuntojenvaihtoihin tai miksi vähintään kahden vuoden asuminen asunnossa oikeuttaa myyntivoiton verottomuuteen? Mitä tavoitteita ne edesauttavat?

Lopuksi: avointen työpaikkojen tilastoinnin täsmällisyydestä ja kattavuudesta on jo vuosikausia aika ajoin esitetty kriittisiä huomioita. Esimerkiksi Pellervon taloustutkimus nosti asian esille hiljattain. Tilastointia käytetään mm. kohtaanto-ongelman kuvaamiseen, joten siinä mielessä olisi perusteltua analysoida kyseinen tilastointitapa ja selvittää sisältyykö tilastoon epätarkkuuksia.

Akava ry

Sture Fjäder
puheenjohtaja

Pekka Piispanen
johtaja

Mika Haapanen, yliopistotutkija (KTT), Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu
mika.p.haapanen@jyu.fi
<http://users.jyu.fi/~mpahaapan/>
29.11.2016

Vastauksena Valtiovarainministeriön kirjeelle VM090:00/2016

Alueellisen liikkuvuuden edistämiseen liittyvistä toimenpiteistä

Kuvaan viimeaikaisiin tutkimuksiini perustuen lyhyesti, miten ammattikorkeakoulu-uudistus, koulutustaso ja opiskelijoiden työssäkäynti ovat yhteydessä alueelliseen liikkuvuuteen Suomessa. Yhteenvetona voidaan sanoa, että niiden mukaan koulutus ja opintojenaikainen työssäkäynti ovat yhteydessä myöhempään muuttokäyttäytymiseen, joten voitaneen sanoa, että koulutuspoliittisilla toimenpiteillä on vaikutusta alueelliseen liikkuvuuteen. Muun muassa opiskelijat, jotka työskentelevät paljon opintojen aikana, muuttavat vähemmän kuin henkilöt, jotka eivät työskentele, joten toimenpiteet, jotka vähentävät kannustimia työskennellä opintojen aikana (ja siten nopeuttavat valmistumisaikoja), voivat lisätä alueellista liikkuvuutta. Lisätietoa tarvitaan kuitenkin siitä, minkälaisissa tehtävissä opiskelijat työskentelevät ja erityisesti missä määrin työssäkäynti eri alueilla ja aloilla edistää myöhempiä työuria. Alla kuvatut tutkimukset on kirjoitettu yhdessä Petri Böckermanin tai Hannu Karhusen kanssa.

Vuonna 2013 ilmestyneessä tutkimuksessa (Böckerman & Haapanen, 2013) tarkastelemme 1990-luvun ammattikorkeakoulu (AMK) -uudistusta, jonka myötä aiempia opistotasoisia ammattitutkintoja korvattiin AMK-tutkinnoilla. Mielenkiintomme kohdistuu lukiosta valmistuneiden nuorten muuttamiseen maakuntien välillä. Arviomme mukaan uudistus kasvatti opiskelijoiden muuttoalttiutta kolmen vuoden seuranta-ajalla keskimäärin 1,2 prosenttiyksikköä vuodessa. Muutosta voidaan pitää huomattavana, koska ennen uudistusta maakuntien välinen muuttoalttius oli noin 3,7 prosenttia vuodessa. Esitämme myös laskelman, jonka mukaan tuhannen opiskelupaikan synnyttäminen ammattikorkeakouluihin kasvatti muuttoalttiutta noin 12 prosenttia. Arviomme mukaan erityisesti Kainuu menetti ylioppilastutkinnon suorittaneitaan uudistuksen myötä. Tulokset perustuvat seitsemän prosentin otosaineistoon Suomen väestöstä ja ekonometriseen malliin, jossa muina selittävinä tekijöinä on käytetty monia yksilö- ja aluetekijöitä (kuten menestyminen ylioppilaskirjoituksissa ja alueellinen työttömyysaste).

Juuri ilmestymässä olevassa tutkimuksessa (Haapanen & Böckerman, 2017) hyödyimme edellä mainittua ammattikorkeakoulu-uudistusta tutkiessamme, miten korkeampi ammatillinen koulutus (ammattikorkeakoulu- vs. opistotutkinto) vaikuttaa alueelliseen liikkuvuuteen valmistumisen jälkeen. Tulosten mukaan alemman korkeakoulututkinnon suorittaneilla on suurempi maakuntien välinen muuttoalttius valmistumisen jälkeen kuin opistotason tutkinnon suorittaneilla. Olemme tutkineet myös vaikutusten eroavaisuutta eri demografisissa ryhmissä ja alueryhmissä. Edellä esitetty tulos pätee miehille ja naisille, ylioppilastutkinnon suorittaneille ja ilman tutkintoa ammattikorkeakouluun

hakeutuneille, kaupallisen ja tekniikan alan tutkinnon suorittaneille sekä pääkaupunkiseudun ulkopuolella valmistuneille; muuttoalttius kasvoi 7–14 prosenttiyksikköä. Poikkeuksen muodostavat pääkaupunkiseudulta ja terveys- ja sosiaalialalta valmistuneet, joille emme havainneet muuttoalttiuden kasvaneen koulutustason noustessa. Tulokset perustuvat kokonaisaineistoon Suomen väestöstä.

Kansainvälisissä ja edellä kuvatuissa suomalaisissa tutkimuksissa on havaittu, että korkeakoulutettujen alueellinen liikkuvuus on laskenut 2000-luvulla, mutta tarkkaa syytä ei tiedetä. Koska samaan aikaan opiskelijoiden työssäkäynti on lisääntynyt Suomessa, olemme selvittäneet työssäkäynnin yhteyttä alueelliseen liikkuvuuteen. Tuoreessa tutkimuksessa (ks. Haapanen ja Karhunen 2017) hyödynnetään noin 10000 henkilön otosta yliopisto-, ammattikorkeakoulu- ja ammattikoulututkinnon suorittaneista. Tutkimuksessa seurataan maakuntien välistä muuttoalttiutta kolmen vuoden ajan valmistumisen jälkeen. Tulokset osoittavat, että opiskeluaikainen työssäkäynti on negatiivisessa yhteydessä valmistumisen jälkeiseen liikkuvuuteen. Etenkin yliopisto- ja AMK-opiskelijoiden liikkuvuus on alhaisempaa valmistumisen jälkeen, mikäli he työskentelevät täysipäiväisesti opintojen aikana. Työssäkäynnin negatiivinen yhteys liikkuvuuteen on tilastollisesti merkitsevämpi Helsingin seutukunnan ulkopuolisilla alueilla kuin Helsingissä. Tulokset tarjoavat siten yhden mahdollisen, osittaisen selityksen siihen, että miksi korkeasti koulutettujen liikkuvuus on laskenut viime aikoina.

Lisätietoja:

Böckerman, P. & Haapanen, M. (2013). The effect of polytechnic reform on migration. *Journal of Population Economics*, 26(2), 593–617. doi: 10.1007/s00148-012-0454-4 tai: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/42936>

Haapanen, M. & Böckerman, P. (2017). "More educated, more mobile? Evidence from post-secondary education reform". *Spatial Economic Analysis*. Ilmestymässä. doi: 10.1080/17421772.2017.1244610 tai <http://users.jyu.fi/~mpahaapan/pdf/haapanen-bockerman-sea-full-paper-30-9-2016.pdf>

Haapanen, M. & Karhunen, H. (2017). "Working while studying: Does it mean greater attachment to the regional labour market?" Teoksessa: Corcoran, J. & Faggian, A. (toim.) *Graduate Migration and Regional Development: An International Perspective*. New Horizons in Regional Science Series, Edward Elgar. Ilmestymässä. [Aiempi versio ilmestynyt Hannu Karhusen väitöskirjassa vuonna 2015.]

Katso myös yleisemmin opiskelijoiden muutosta:

Corcoran, J. & Faggian, A. (toim.) *Graduate Migration and Regional Development: An International Perspective*. New Horizons in Regional Science Series, Edward Elgar. Ilmestymässä keväällä 2017. <http://www.e-elgar.com/shop/graduate-migration-and-regional-development>

Valtiovarainministeriö

jukka.mattila@vm.fi
fransiska.pukander@vm.fi

VM090:00/2016

Esityksiä kannustinloukkujen purkamiseksi ja alueellisen liikkuvuuden lisäämiseksi

Kannustinloukut ja niiden purkaminen on yksi kotimaisen talouspolitiikan kestoaiheista. Viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana asiaa ovat selvittäneet useat tahot, mutta päätöksenteko asian korjaamiseksi on osoittautunut vaikeaksi. Suomen Yrittäjät suhtautuu myös tämän työryhmän agendaan positiivisesti, sillä työmarkkinoiden tilanne on jo pitkään ollut huono ja nopeaa käännettä parempaan ei ole odotettavissa.

Kannustinloukkuongelmaa voi lähestyä monesta eri näkökulmasta. Yksi tapa on keskittyä nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän parametreihin ja arvioida, miten niitä muuttamalla järjestelmästä saataisiin kannustavampi. Käsityksemme mukaan tämä tie ei ole johtanut merkittäviin muutoksiin viime vuosina. Toinen lähestymistapa on analysoida sitä, onko järjestelmämme ylipäänsä toimiva alati muuttuvassa taloudellisessa ympäristössä.

Yksi yhteiskuntamme suurimpia haasteita, mutta samalla mahdollisuus, on kaupungistuminen. Suomi kaupungistuu nopeasti, mutta myöhemmin kuin muut Eurooppalaiset markkinatalousmaat. On hyvä, että työryhmä keskittyy alueellisen liikkuvuuden lisäämiseen. Näkemyksemme mukaan harjoitettu asunto- ja maankäyttöpolitiikka luo itsessään merkittäviä kannustinongelmia. Ensinnäkin, sosiaalisen asuntotuotannon tulisi kohdistua sitä aidosti tarvitseville. Sosiaalisessa asuntotuotannossa tulisi siis olla riittävän alhaiset tulorajat. Monilla muuttotappioalueilla asunnon reaaliarvo on jo laskenut hyvin alhaiseksi ja samalla kasvukeskusten (erityisesti pääkaupunkiseudun) asuntojen reaaliarvo on noussut varsin nopeasti ja korkealle tasolle. Tämä ero ja sosiaalisen asuntotuotannon epätarkoituksenmukainen kohdentuminen yhdessä johtavat siihen, että tarvittava alueellinen liikkuvuus on riittämätöntä. Jos näin on, pelkkä sosiaaliturvan parametrien säätäminen on tehotonta, koska muuttotappiopaikkakunnilla ei kuitenkaan ole riittävästi työn kysyntää.

Alueellista liikkuvuutta voidaan lisätä myös edistämällä pendelöintiä eli työssäkäyntiä oman asuinalueen ulkopuolella. Pendelöinti on osin vaihtoehtoinen liikkuvuuden muoto varsinaiselle asuinalueen vaihdolle. Työmatkaliikenne mahdollistaa henkilöiden työssäkäynnin laajemmalle alueelle ilman muuttoa toiselle paikkakunnalle. Pendelöintiin liittyy kuitenkin muita ongelmia. Pitkien työmatkojen lisääntyminen luonnollisesti lisää liikenteen päästöjä. Tätä ristiriitaa voidaan lieventää joukkoliikennettä ja matkaketjuja tukemalla. Liikennekaaren nopea eteneminen parantaisi eri liikennemuotojen yhteentoimivuutta lisäten näin joukkoliikenteen kilpailukykyä pendelöinnissä.

Kannustinloukkujen lieventämiseksi on ehdotettu myös perustuloa. Suomen Yrittäjät katsoo, että sen toteuttaminen budjettineutraalilla ja kannustinloukkuja merkittävässä määrin purkavalla tavalla on äärimmäisen hankalaa. Yhdysvalloissa vuonna 1975 aloitettu Earned Income Tax Credit (EITC) järjestelmän alkuperäisenä tavoitteena oli selkiyttää sosiaaliturvajärjestelmä (sekä alentaa maksujen tasoa) ja lisätä työnteon kannustavuutta. Kannustavuus tulee siitä, että järjestelmään pääsy edellyttää työtuloja. Työtulojen noustessa EITC:n kontribuutio pienenee ja lopulta poistuu. Järjestelmää on monilta osin kritisoitu ja sitä on vuosien saatossa muokattu. Mielestämme tästä järjestelmästä voisi olla opittavaa ja sen soveltamista Suomeen tulisi analysoida tarkemmin.

Suomen Yrittäjät ry

Mika Kuismanen
pääekonomisti

Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/JR,IK/uh

30.11.2016

Valtiovarainministeriö
jukka.mattila@vm.fi, fransiska.pukander@vm.fi

VM090:00/2016

Kannustinloukkujen purkaminen ja alueellisen liikkuvuuden edistäminen

Kannustinloukkujen purkamisesta

Kiitos mahdollisuudesta lausua kannustinloukkujen purkamiseen ja alueellisen liikkuvuuden edistämiseen liittyvistä toimenpiteistä.

Ihmelääkkeitä ei ole

On tärkeä muistaa, että huonot taloudelliset kannustimet ovat väistämätön seuraus korkeasta sosiaaliturvan tasosta. Yhteiskuntana haluamme, että jokaisen perustoimeentulo turvataan silloin, kun on sen tarve. Kun toimeentulo turvataan työttömyyden varalta, pienipalkkaisen työllisen ja työttömän välinen tuloero on pieni. Tästä väistämättä seuraa, että työllistymisen vaikutus omiin tuloihin on pienempi kuin mitä se olisi ilman sosiaaliturvaa.

Yleisellä tasolla työllistymisen kannustimien parantaminen tarkoittaisi siis väistämättä työllisten ja työttömien tuloerojen kasvattamista. Tämän voisi tehdä leikkaamalla työttömiltä tai antamalla etuuksia tai verohelpotuksia työllisille. Ensimmäinen on köyhyyden ja tuloerojen kannalta kestävä ratkaisu, kun taas jälkimmäinen tulisi kalliiksi julkiselle taloudelle. Helppoja yleispäteviä ratkaisuja kannustimien parantamiseen ei siis ole.

Työn tekemisen kannusteita on parannettu määrätietoisesti jo yli kaksikymmentä vuotta. Aluksi kannustimia parannettiin erityisesti verotusta keventämällä ja sittemmin myös sosiaalietuuksien ja työtulojen yhteensovittamista sujuvoittamalla. Harjoitetun politiikan seurauksena kannustinongelmat ovat lieventyneet merkittävästi. Poliittisessa keskustelussa tämä seikka tuntuu usein unohtuvan. Siksi työryhmän olisi hyödyllistä tiiviisti koota yhteen tähän mennessä toteutetun kannustinpolitiikan päälinjat ja toimenpiteet. Tällainen kokonaiskuvan kirkastaminen olisi tarpeen monille kannustinkeskusteluun osallistuvilla.

Vaikka kannustinloukkujen purkamiseen ei ole tarjolla yleispäteviä helppoja keinoja, useita yksittäisiä toimenpiteitä voidaan kuitenkin löytää.

Perhevapaiden uudistaminen

Perhevapaiden uudistaminen on yksi tapa parantaa työnteon kannustimia.

Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/JR,IK/uh 30.11.2016

Työnteon kannustimien näkökulmasta perhevapaissa on muutama erillinen ongelma:

Kannustin pitkiin hoitovapaisiin

Kotihoidon tuki mahdollistaa kotihoidon jatkamisen tuettuna kunnes nuorin lapsi on kolme vuotias. Tämä muodostaa taloudellisen kannustimen pitkittää hoitovapaita, kun tulonsiirtojen maksimointi edellyttää mahdollisimman pitkää kotihoitoa.

Työnteon kannustimien kannalta olisi parempi, että perhe saisi saman tukisumman riippumatta siitä missä tahdissa tukia käytetään. Tämän voisi tehdä siten, että kotihoidon tuen korvaisi päivärahatyyppisellä etuudella jota kullekin perheelle kiintiöidään tietty määrä.

Esimerkiksi SAK:n perhevapaamallissa perheet saisivat kuusi kuukautta hoitorahaa joka on tasoltaan 800 euroa kuussa. Tämän voisi käyttää joustavasti usean vuoden aikana vaikka yksittäisinä päivinä (esim. päiväkodin kesä- ja joulutaukojen aikana), kuuden kuukauden aikana heti vanhempainrahan jälkeen tai hoitorahan keston voisi venyttää kahteentoista kuukauteen puolittamalla sen. Puolitettuna taso olisi siis 400 euroa kuussa, eli lähellä nykyisen kotihoidon tuen tasoa. Puolitettun hoitorahan rinnalla voisi tehdä osa-aikatöitä. Mallin ajatus on siinä, että perhe saisi saman tukisumman ($6 * 800 \text{ €}$) käyttöönsä riippumatta siitä missä vaiheessa vanhemmat palaavat töihin ja lapsi siirtyy päivähoitoon.

SAK:n mallissa lapsen syntymän jälkeistä vanhempain- ja hoitorahaa olisi $12+6=18$ kuukautta jos etuudet käyttää täysimääräisesti. Puolittamalla hoitorahan kokonaiskesto voisi venyttää $12+6*2=24$ kuukauteen. Käyttämällä myös vanhempainrahat puolitettuina kokonaiskeston voisi venyttää $12*2+6*2=36$ kuukauteen, eli vastaamaan nykyisen kotihoidon tuen kestoja. Taloudellista kannustinta yli 18 kuukauden vapaisiin ei siis olisi, mutta pidemmät vapaat olisivat silti mahdollisia.

Työn ja vanhempainvapaan yhteensovittamisen vaikeus

Toinen nykyisen perhevapaajärjestelmän ongelma työnteon kannustimien näkökulmasta on vanhempainvapaiden aikainen työskentely. Nykymallissa kesken äitiys- tai vanhempainvapaan voi käydä töissä, mutta työpäivien ajalta vanhempainraha maksetaan minimitasoisena. Työssäkäynti johtaa siis etuuden menetykseen. Se ei ole järin kannustavaa. Ei myöskään ole järin tarkoituksenmukaista maksaa vanhempainrahaa ihmiselle joka on kokoajatöissä. Malli on huono kompromissi, joka seuraa vanhempainvapaiden jäykästä rakenteesta. Nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista sitä, että vanhempainvapaan keskeyttäisi työskentelyn ajaksi.

Perhevapaat tulisi uudistaa niin, että vanhempainvapaiden käyttö olisi joustavaa. Vanhempainrahakausi pitäisi voida keskeyttää työskentelyn ajaksi niin, että työskentelypäivien vanhempainrahat jäävät säästöön tulevaa käyttöä varten. Tällöin vanhempainvapaan aikaisesta

Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/JR,IK/uh 30.11.2016

työskentelystä ei sakotettaisi etuusmenetyksellä eikä työskentelyn ajalta tarvitsisi maksaa minimitasoistakaan päivärahaa.

Vaikutusarviot

Työllisyysvaikutusten arviointi on hankalaa. Selvää on, että SAK:n perhevapaamallissa taloudellinen kannustin pitkiin vapaisiin vähenisi ja sitä kautta työllisyys voisi parantua.

Vapaiden käytön joustavoittamisen myötä osa vapaiden käytöstä voisi myöhentyä. Osa perheistä ehkä tekisi niin, että lapsi siirtyisi päivähoitoon esim. 10 kk iässä ja loput vanhempain- ja hoitorahat käytetään lyhyissä pätkissä pikkulapsivaiheessa tai osittaisena osa-aikatyön ohessa. Kokonaisuutena työpäivien määrä ei ehkä muuttuisi, mutta työskentelykuukausien määrä voisi kasvaa.

Tässä kohtaa on hyvä verrata nuorten naisten (25–40-vuotiaiden) työllisyysastetta Suomen ja Ruotsin välillä. Suomessa tämän ikäluokan naisten työllisyys on jopa yli kymmenen prosenttiyksikköä Ruotsia alhaisempi, kun taas muissa ikäryhmissä ero on hyvin pieni (ikäntyneitä lukuun ottamatta). Perhevapaaudistus tuskin yksin nostaisi nuorten naisten työllisyyttä Ruotsin tasolle, mutta hyvin suunniteltuna sen vaikutus olisi joka tapauksessa merkittävä. Perhevapaaajärjestelmä voi vaikuttaa myös osa-aikatyön yleisyyteen, jolloin vaikutus työllisyysasteeseen ja työtunteihin voi olla erilainen.

Työttömyysturvan uudistaminen

Työttömyysturvan tehtävä on yhtäältä tarjota riittävä toimeentulo silloin, kun työtä on vähän tai ei lainkaan ja vakuuttaa vakiintunutta kulutustasoa työttömyyden varalta. Toisaalta työttömyysturvan ei tulisi vaikuttaa haitallisesti työn etsintään ja työn tarjontapäätöksiin. Hyvän työttömyysturvajärjestelmän suunnittelussa on paljolti kyse tasapainoilusta näiden kahden tavoitteen välillä. Optimitalanteen saavuttaminen samanaikaisesti molempien tavoitteiden osalta (vakuutus vs. kannustavuus) lienee mahdotonta. Siksi kannustavuutta tulee tarkastella aina myös suhteessa siihen, kuinka hyvin työttömyysturva onnistuu varsinaisessa tehtävässään työttömyysaikaisen toimeentulon turvaamisessa.

Perinteisesti työttömyysturvan kannustinongelmia on lievennetty velvoittavuuden avulla. Työnhakijan on oltava työmarkkinoiden käytettävissä ja hänen on osallistuttava työllistymistä edistäviin palveluihin sanktioiden uhalla. Kun työttömyysturva on tällä tavalla vastikkeellista, työllistyminen ei ole pelkästään etuuskien tasoon liittyvien taloudellisten kannusteiden varassa.

Velvoittavuuden osalta Suomi poikkeaa hieman muista Pohjoismaista. Sanktiot ovat Suomessa tiukkoja, kun taas työttömän oman työnhaun

Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/JR,IK/uh 30.11.2016

seuranta on vähäistä. Nykyistä voimakkaampi ohjaaminen omaan aktiiviseen työnhakuun voisi osaltaan lieventää työttömyysetuuksien haitallisia kannusteita.

Sovitellun työttömyysturvan ulottaminen kokoaikatyöhön

Soviteltua päivärahaa voi saada, jos työaika on enintään 80 % kokoaikatyöstä. Tästä rajasta seuraa ainakin kahdenlaisia kannustinongelmia.

Ensinnäkin soviteltuun päivärahaan ei ole lainkaan oikeutta, jos työaika ei ole seurattavissa. Sen seurauksena jo vähäinen työllistyminen esimerkiksi provisiopalkkaisessa työssä voi viedä oikeuden päivärahaan kokonaan. Jos etuus lakkautetaan jo pienen työnteon seurauksena, työllistymisveroasteet voivat helposti nousta usean sadan prosentin suuruisiksi. Se ei ole omiaan kannustamaan töihin.

Toiseksi soviteltu päiväraha suojaosineen kannustaa kohtuullisen hyvin tavanomaiseen osa-aikatyöhön, mutta ei kokoaikatyöhön, koska siihen soviteltua päivärahaa ei voida maksaa. Aiempaa työtä selvästi alhaisemmin palkatun kokoaikatyön vastaanotto ei usein ole kannattavaa lyhyellä tähtäimellä (pidemmällä tähtäimellä työ kannattaa, koska se parantaa tulevaa työllistymistodennäköisyyttä, työeläkettä, jne.).

Molemmat ongelmat ratkeaisivat sovitellun päivärahan työaikaajan poistolla. Vähäinenkin työntekeo lisäisi käteen jäävää tuloa varmemmin niissä tilanteissa, kun työaika ei voida seurata. Samoin aiempaa alhaisemmin palkatun kokoaikatyön vastaanottaminen tulisi entistä useammin kannattavammaksi.

Tässä kohtaa on hyvä huomata, että em. kannustinongelmat eivät näy tavanomaisissa, mekaanisissa kannustinlaskelmissa, joissa keskitytään työllistymisveroasteisiin ja efektiivisiin rajaveroasteisiin. Näissä laskelmissa usein oletetaan mekaanisesti, että suojaosan ylittävistä tuloista 50 % alentaa työttömyysetuutta ja lisäksi etuutta leikkaa ns. 100 % kattosääntö. Todellisuudessa kannusteet ovat usein laskelmissa oletettua huonommat, jos kyseessä on kokoaikatyö tai työ, jonka työaika ei voida seurata. Työryhmän on hyödyllistä tarkastella myös sellaisia ilmeisiä kannustinongelmia, jotka eivät mekaanisista laskelmista ilmene.

Työkyvyttömyyseläkkeen tulorajat

Työkyvyttömyyseläkkeen ja palkan yhteensovittamisen helpottaminen parantaisi osatyökykyisten edellytyksiä tehdä töitä. Tällä hetkellä työkyvyttömyyseläkkeissä on tiukka tuloraja, jonka ylittäminen johtaa koko eläkkeen maksun keskeytymiseen. Järjestelmän myötä työkyvyttömyyseläkkeellä olevalla on iso taloudellinen kannustin varmistaa, että tuloraja ei ylity. Etuusjärjestelmä siis kannustaa rajoittamaan työnteon määrää.

Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/JR,IK/uh 30.11.2016

Työnteon kannustimia voisi parantaa luopumalla tiukasta tulo rajasta ja siirtymällä joustavaan tulojen ja etuuden yhteensovitukseen kuten muussakin sosiaaliturvassa. Palkan ja eläkkeen yhteensovittamiseen tulisi luoda samanlainen joustava malli kuten työttömyysturvassa.

Työkyvyttömyyseläkeläisten työnteon kannustimien parantaminen voisi lisätä työtä 5.000 henkilötyövuoden verran. Pääosa vaikutuksesta tulisi siitä, että osa-aikatyötä tekevät lisäävät työtuntejaan. Noin 30.000 ihmistä tekee työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla merkittävän määrän työtä, kuitenkin pysyen alle nykyisen tulo rajan. Tulo rajan joustavoittaminen voisi houkuttaa näitä ihmisiä lisäämään työntekoa. Lisäksi voi olla työkyvyttömyyseläkeläisiä jotka eivät tee lainkaan töitä, koska saatavilla olevan työn palkka ylittäisi tulo rajan eikä sitä sen takia kannata ottaa vastaan.

Lasten päivähoito

Päivähoitomaksut korottavat merkittävästi työllistymisveroasteita sekä pieni- ja keskituloisten efektiivisiä rajaveroasteita. Päivähoitomaksujen merkittävä alentaminen olisi lapsiperheiden kohdalla kohtuullisen kustannustehokas tapa parantaa työnteon kannustimia. Yhteiskunnalliset hyödyt ulottuisivat myös kannusteita laajemmalle, koska laadukas varhaiskasvatus on hyvä investointi lasten hyvinvoinnin ja myöhemmän oppimisen kannalta¹. Nämä seikat vaikuttavat myös työn tarjontaan tulevaisuudessa.

Päivähoitomaksujen nykyistä selkeämpi porrastus hoitoajan suhteen voisi parantaa osa-aikatyön kannustimia.

Päivähoitomaksujen ohella päivähoidon saatavuus voi vaikeuttaa työn vastaanottamista. Kunnalla on velvoite järjestää tarvittava päivähoitoa perheen tarvitsemassa laajuudessa, mutta jos tarjottu päivähoitopaikka on hyvin hankalan matkan päässä se voi muodostua esteeksi työn tekemiselle. Erityisesti vuoropäivähoidon saatavuus on usein heikkoa. Joissain tilanteissa vanhempien työllistyminen ja siten hoitoajan lisäys voi käytännössä edellyttää lasten päivähoitopaikan vaihtumista. Tuttujen hoitajien ja päiväkotikavereiden vaihtuminen ei ole lapsen edun mukaista, jolloin kynnys työllistyä kasvaa.

Päivähoidon saatavuuden parantaminen olisi siis yksi tapa helpottaa työntekoa käytännössä, vaikka taloudellisiin kannustinloukkuihin se ei vaikuttaisi.

Tulorekisterin mahdollisuudet

Mekaanisten taloudellisten kannustimien lisäksi työllistymistä seuraava byrokratia aiheuttaa kannustinongelmia. Hankala paperisota ja viiveet

¹ Ks. esim. OECD:n ”Starting strong”-julkaisut.

Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/JR,IK/uh 30.11.2016

etuuksien maksatuksessa vähentävät töiden tekemisen houkuttelevuutta, vaikka työ kannattaisi taloudellisesti.

Valmisteilla oleva kansallinen tulorekisteri tarjoaa hyvän tilaisuuden byrokratialoukkujen purkamiseksi. Automaattisesti tulorekisteri ei kuitenkaan byrokratialoukkuja poista. Rekisteriin ei ole tulossa työtunti- ja tulotietoja sillä tarkkuudella, mitä esimerkiksi nykyisen työttömyysturvan toimeenpano edellyttää. Jos rekisterin halutaan aidosti yksinkertaistavan etuuksien määrittämistä ja maksamista, myös etuussääntöjä olisi yksinkertaistettava ja niitä varten tarvittavan yksityiskohtaisen tiedon määrää olisi vähennettävä nykyisestä.

Asumistuen tuloyhteensovitus

Asumistuki on taloudellisten kannusteiden kannalta yksi ongelmallisimmista tuista. Yksinkertaisin tapa lieventää asumistuen aiheuttamia kannustinongelmia on loiventaa sen yhteensovittamista työtulojen kanssa. Näin saadaan helposti alennettua efektiivisiä marginaaliveroasteita sekä työllistymisveroasteita erityisesti matalille palkkatasoille työllistyessä.

Asuntojen hinnat

Työn teon kannusteiden tavanomaisissa tarkasteluissa oletetaan useimmiten, että asumiskulut eivät muutu työllistymisen yhteydessä. Kyseinen lähestymistapa on reaali maailman valintatilanteisiin nähden kovin suppea. Siksi on hyvä, että työryhmän toimeksiannossa on mukana myös työvoiman liikkuvuuden esteiden tarkastelu.

Työllistyminen edellyttää usein muuttamista toiselle paikkakunnalle. Asuntojen hintojen ja asumismenojen erot paikkakuntien välillä muodostavat merkittävän taloudellisen esteen työvoiman liikkuvuudelle, varsinkin pääkaupunkiseudulle. Erityisen suuri tämä este on omistusasujilla. Esimerkiksi 50 neliön asunnon hintaero pääkaupunkiseudun ja muun maan välillä on yli 80 000 euroa. Pahimmassa tapauksessa rakennemuutospaikkakunnalla omistusasunnon myyminen voi olla käytännössä mahdotonta. Työn teon tulisi olla todella kannattavaa, jotta asunnon myyminen ja pääkaupunkiseudulle muuttaminen olisi houkuttelevaa.

Asumismenoista ja asuntojen hinnoista johtuvia työvoiman liikkumisen esteitä ja kannustinongelmia ei voida ratkaista kestävästi etuus- ja verojärjestelmästä käsin. Varainsiirtoveron poisto auttaisi hieman, mutta esteitä sekään ei poistaisi. Ainoa kestävä tapa vaikuttaa asumisen hintaan on lisätä asuntojen määrää kasvukeskuksissa merkittävästi. Tehokas maankäyttö- ja liikennepolitiikka on myös hyvää kannustinpolitiikkaa.

Asuntorakentamisen lisääminen edellyttää kaavoituksen sujuvoittamista

Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/JR,IK/uh 30.11.2016

Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistuksella voidaan sujuvoittaa nykyistä kaavoitusta. Nykylaki perustuu uusien maa-alueiden kaavoittamiseen ja vaikeasti muutettaviin tilavarauksiin.

Kaavoituksen tulee huomioida paremmin täydennysrakentamisen edistäminen. Viranomaiskäsittelyille tulee luoda aikataulukuita.

Pienetkin kaavamuutokset vaativat nykyisin helposti isojen selvitysten laatimista, mikä tarpeettomasti hidastaa kaavoitusta.

Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistus on nyt erityisen tärkeää toimenpide, kun Suomi kaupungistuu nopeasti. Kaavoituksessa edellytetään tarpeettomasti samoja vaatimuksia niin tiiviillä kaupunkiseudulla kuin harvenealla maaseudulla.

Kaavoituksen normien purku kuntatasolla

Suuri osa kaavoituksen yksityiskohtaisista määräyksistä asetetaan kuntatasolla, mitkä nostavat asuntorakentamisen hintaa ja estävät tuottavuuden kehittämistä ko. sektorilla. Määräyksiä pitää purkaa muun muassa autopaikkojen ja julkisivumateriaalien sekä talojen muodon ja sijoittelun osalta.

Hallituksen tulee käynnistää ohjelma, jolla vähennetään kaavoituksen normien purkamista kuntatasolla.

Verotus

Yleisellä tasolla tuloverotuksen keventäminen on kallis ja tehoton tapa parantaa työnteon kannustimia. Sen takia huomio tulisi kohdentaa täsmäratkaisuihin. Esimerkiksi työtulovähennyksen porrastaminen lapsimäärän mukaan voisi parantaa lapsiperheiden ja yksinhuoltajien työnteon kannustimia.

Odotukset työryhmän työlle

Kannustinloukkuja koskevia analyyseja on tehty paljon ja merkittävimmät taloudelliset kannustinongelmat ovat hyvin tiedossa. Suurin tarve analyyttiselle tarkastelulle on lähinnä työvoiman liikkuvuuden esteiden arvioinnissa.

Kannustinpolitiikan harjoittamisen kannalta olisi hyödyllistä, jos työryhmä kykenisi arvioimaan ja esittämään, missä kannustinloukkuja voidaan vähentää kustannustehokkaimmin ilman, että sosiaaliturvan taso heikkenee. Kyseeseen tulee sellaisten vero-, etuus- ja maksumuutosten identifiointi, joilla voidaan tehokkaimmin lisätä työn teon houkuttelevuutta töistä poissa olemiseen verrattuna (ekstensiivinen marginaali) ja joilla toisaalta voidaan lisätä töiden tekemistä niillä, jotka jo ovat töissä (intensiivinen marginaali). Lisäksi olisi tarpeen esittää perusteltuja

Työelämän laatu ja sosiaaliturva osasto; Työllisyys- ja työehdot osasto/JR,IK/uh 30.11.2016

näkemyksiä siitä, kannattaako kannustinpolitiikan panoksia suunnata ekstensiiviselle vai intensiiviselle marginaalille ja mitä se tarkoittaa valittavien toimenpiteiden kannalta.

Mekaanisten taloudellisten kannusteiden ohella työryhmän olisi hyvä käydä läpi työn tekemisen houkuttelevuuteen vaikuttavia ei-rahallisia kannusteita. Byrokratialoukut ovat ilmeinen esimerkki, mutta niiden ohella myös muilla ei-rahallisilla kannustella on merkitystä. Esimerkiksi lapsiperheillä päivähoiton laatu ja sen tosiasiallinen saatavuus ovat ilmeisiä seikkoja, joka vaikuttavat päätökseen siitä, mennäkö töihin vai jäädäkö kotiin hoitamaan lasta.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

YTY/JI

28.11.2016

Valtiovarainministeriön kirje 3.11.2016 VM090:00/2016,

Kannustinloukkujen purkaminen ja alueellisen liikkuvuuden lisääminen

Työn tekemisen kannusteet

- työttömyyden syyt pääosin muualla kuin työn vastaanottamisen heikossa kannattavuudesta
- johdonmukaista olisi lisätä työnteon kannustimia yhtä lailla vähäisten tulojen ansaintaan, osa-aikatyöhön kuin kokoaikatyöhön
- kannustinloukkujen purkamisen painopisteen oltava pienituloisissa ja työhön hakeutumisen kannusteiden lisäämisessä tarveharkintaisissa etuuksissa kuten asumistuessa
- verotuksessa kohdennettujen toimenpiteiden vaikuttavuus suurempi. Työtulovähennykseen tehtävä lapsikorotus.
- päivähoidossa ns. tuntiperusteisen laskutuksen kansalliset pelisäännöt helpottaisivat osa-aikatyön tekemistä
- ulosottovelallisten työllistymisen kannusteita parannettava lisäämällä käteen jääviä tuloja

Työvoiman liikkuvuuden edistäminen

- Lyhyellä aikavälillä työvoiman liikkuvuutta voi lisätä kohdentamalla liikkuvuuden kannusteita vaikeasti työllistyviin ryhmiin esim. parantamalla työmatkakulujen vähennysoikeutta työllistyessä
- Tonttitarjonnan lisääminen kasvukeskuksissa alentaa pitkällä aikavälillä asumisen hintaa ja helpottaa työvoiman liikkuvuutta

Työttömien osaamisen ja työkyvyn parantaminen

- Aikuiskoulutuksella ja työvoimakoulutuksella voidaan parantaa työpaikkojen ja työttömien ammatillista yhteensopivuutta.
- Puolella työttömistä on työkykyyn liittyviä ongelmia. Työvoimapalveluiden ja sosiaali- ja terveystalveluiden yhteistyötä on kehitettävä työkyvyn parantamiseksi.

Työn tekemisen kannusteita parannettava

Pääosa työttömyydestä johtuu ensi sijassa muusta kuin työn vastaanottamisen heikosta kannattavuudesta. Kannustimet vaikuttavat työvoiman tarjontaan, mutta taloudellisten kannusteiden vaikutus ei ole niin voimakas kuin laskelmista voisi olettaa. Ihmisten valintoihin vaikuttavat tietenkin monet muutkin tekijät kuin taloudelliset kannustimet kuten työn luoma merkitys elämälle. Työn tarjonnan lisäksi tulisi edistää myös työvoiman kysyntää esimerkiksi tukemalla ensimmäisen vieraan työntekijän palkkaamista työnantajamaksujen alentamisella.

Kannustinloukkuja mitataan työllistymisveroasteilla. Vakavat kannustinloukut ovat suhteellisen harvinaisia. Ne onnistuttiin purkamaan pitkälti 1990-luvulla. Työllistymisveroasteiden tasossa on suuria eroja perhetyypin mukaan.

YTY/JI

28.11.2016

Veroasteet ovat korkeimpia lapsiperheillä ja erityisesti yksinhuoltajilla. Ansioturvalla olevilla on korkeammat työllistymisveroasteet kuin työmarkkinatuella olevilla. Ansioturvalla olevat työllistyvät kuitenkin paremmin. Tätä selittää kannustinloukkujen sijaan se, ettei työmarkkinoilla ole riittävästi kysyntää eikä pitkäaikaistyöttömillä ole riittäviä valmiuksia ja osaamista niihin työtehtäviin, joita on tarjolla.

Kannustinloukkujen purkamisessa on ensin mietittävä halutaanko kannustaa vähäisten tulojen ansaintaan, osa-aikaisen työntekemiseen vai kokoaikaisen työn tekemiseen. Johdonmukaista olisi parantaa kannustimia työn tekemiseen samalla tavalla em. tavoitteiden osalta. Kannustinloukkujen purkamisen painopiste on oltava pienituloisissa ja työhön hakeutumisen kannustimissa tarveharkintaisten etuuksien osalta. Näitä ovat toimeentulotuki, soviteltu työttömyysturva ja asumistuki.

Menorajoitteen vuoksi asumistuen osalta on harkittava yhdistelmää menoja lisäävistä ja vähentävistä toimenpiteistä, joiden yhteisvaikutus parantaisi työntekemisen kannusteita. Menoja lisääviä toimia ovat esimerkiksi omavastuuosuuden laskennassa käytettävä kertoimen lieventäminen ja asumistuen tulotarkistuksen voimaantumisen myöhentäminen (nykyisin 1 kk). Menoja vähentäviä toimenpiteitä olisivat esimerkiksi toimeentulotuessa hyväksyttävät asumismenojen tason yhtenäistäminen asumistuen kanssa, asumismenojen omavastuu toimeentulotuessa tai asumistuen enimmäisasumismenojen leikkaus. Lisäksi olisi harkittava asumistuen tason kohdentamista alueittain pääkaupunkiseudun sisällä.

Yleisten tuloveroalennusten vaikuttavuus kannusteisiin ei ole suuri. Kohdennetuilla työtuloihin liittyvillä veroratkaisuilla esimerkiksi pienituloisiin, lapsiperheisiin tai yksinhuoltajiin on suurempi vaikuttavuus. Yksi vaihtoehto olisi tehdä työtulovähennykseen lapsikorotus vuodesta 2018 alkaen. Se voidaan toteuttaa määräaikaisen verotuksen lapsivähennyksen parametreilla.

Päivähoitomaksut vaikuttavat työn vastaanottamisen kannusteisiin, joten niiden alentamisen vaikutuksia työllisyyteen ja eri tulosajaryhmiin on arvioitava osana kokonaisuutta. Ns. tuntiperusteiseen laskutukseen kansalliset pelisäännöt päivähoitomaksujen osalta helpottaisivat osa-aikatyön tekemistä.

Työttömyysturvan suojaosien kasvattaminen nykyisestään voi siirtää kannustinloukut osa-aikaisen työn vastaanottamisesta kokoaikaisen työn vastaanottamiseen. Samoin ARA-asuntojen tulo rajojen käyttöönotolla voi olla kielteisiä kannustinvaikutuksia. Ne tulisi selvittää ennen järjestelmän käyttöönottoa.

Ylivelkaantuneiden/luottotietonsa menettäneiden asemaa on helpottava, että on mahdollista tehdä verollista työtä. Yksi keino olisi pienituloisten ulosoton suojaosuuden korottaminen. Toinen vaihtoehto olisi myöhentää työttömän työllistyessä ajankohtaa, jolloin palkkaa aletaan ulosmitata. Nämä muutokset heikentäisivät hieman velkojien asemaa. Maksuhäiriöisillä voi olla vaikeuksia

YTY/JI

28.11.2016

saada kotivakuutusta, mikä puolestaan estää usein vuokra-asunnon saamiseen. Tämä vaikuttaa työn perässä liikkumiseen.

Työvoiman liikkuvuutta edistettävä

Asumisen korkea hinta ja kohtuuhintaisen vuokra-asumisen heikko saatavuus vähentävät pääkaupunkiseudulle ja muihin kasvukeskuksiin suuntautuvaa muuttoliikettä ja heikentävät kannusteita muutettaessa muualta Suomesta kasvukeskuksiin.

Nykyisiä liikkuvuuteen liittyviä kannusteita on kohdennettava ryhmiin, joiden liikkuvuus on muita heikompaa esimerkiksi matalammin koulutetut työttömät. Ns. kakkosasuntovähennys ei ole toiminut odotetulla tavalla ja sitä käyttävät tällä hetkellä lähinnä suurituloiset. Tästä vähennyksestä tulisi luopua. Siitä vapautuvilla resursseilla tulisi kehittää tukijärjestelmiä siten, että ne kohdentuvat vaikeasti työllistyviin työttömiin, joiden liikkuvuus tarvitsee kannusteita.

Liikkuvuusavustusta tulisi korottaa esimerkiksi nuorten tai pitkäaikaistyöttömien osalta. Nykyisin matka-avustusta ei saa, jos kyseessä on palkkatuettu työ. Tämä tulisi muuttaa. Vaihtoehtoisesti näille ryhmille tulisi verotuksessa myöntää pendelöintiin erillinen verosta tehtävä vähennys tai heiltä tulisi poistaa työmatkakulujen omavastuu verotuksessa 12 kuukauden ajalta työllistymisen jälkeen. Työttömiltä tullaan edellyttämään oman auton käyttöä. Vastavuoroisesti tulisi hyväksyä työmatkakulujen vähennysoikeus oman auton käytön osalta.

Pidemmällä aikavälillä asuntopolitiikalla parannetaan työvoiman liikkuvuutta. Kohtuuhintaisten asuntojen tuotantoa kasvukeskuksiin, erityisesti pk-seudulle, on lisättävä. Tonttimaan hinta on tässä avain-asemassa. Keinoina tähän on kuntien riittävä kaavoitettu tonttivaranto, täydennysrakentamisen selkeät pelisäännöt, rakentamisen normien tarkastelu sekä valtion ja kuntien sopimukset maankäytöstä, asumisesta ja liikenteestä.

Työttömien ja työllisten osaamista parannettava

Suomi käy läpi merkittävää rakennemuutosta. Työpaikkoja on kadonnut teollisuudesta ja niitä syntyy palvelualoille. Kohtaanto-ongelman taustalla on myös osaamisen puutteet. Uuden ammatin tai työn hankkiminen edellyttää mahdollisuuksia kouluttautua uudelleen.

Aikuiskoulutuksella ja työvoimakoulutuksella voidaan parantaa työpaikkojen ja työttömien ammatillista yhteensopivuutta. Yhteishankintakoulutuksen pitäisi olla päätuote kohtaanto-ongelman ratkaisussa. Yhteishankintakoulutuksen tulisi olla mahdollista siten, että siihen osallistuisi useampi kuin yksi työnantaja. Koulutuksessa pitää hyödyntää ammatti- ja erikoisammattitutkintoja ja niiden osia, mitkä osaamisen lisäksi tuottavat palkattavalle henkilölle pätevyyttä. Samoin yhteishankintakoulutuksessa tulee hyödyntää korkeakoulujen erikoistumiskoulutuksia tarpeen mukaan. Näin voidaan helpottaa myös esimies- ja työnjohtotehtävien osaajapulaa.

YTY/JI

28.11.2016

Ammatilliseen aikuiskoulutukseen ja aikuisten oppisopimukseen on tehty viime vuosina tuhansien aloituspaikkojen leikkauksia. Oppisopimuksen lisäkoulutuksella voidaan tukea ammattitaidon kehittämistä rekrytointilanteissa. STTK esittää, että oppisopimuskoulutuksena järjestettävään lisäkoulutukseen tulisi lisätä 3 000 opiskelupaikkaa. Myös työttömien oikeutta opiskella sivutoimisesti on selkeytettävä.

Työttömien työkykyä parannettava

Jopa puolella työttömistä on työkykyyn liittyviä ongelmia, ja jopa kolmasosa voidaan arvioida työkyvyttömiksi. Työnhakijoiksi irtisanomisten tai oppilaitoksesta valmistumisen kautta siirtyvillä pitäisi olla jo ennen työnhaun alkamista arvio työkyvystään ja terveydestään sekä ohjaaminen mahdollisesti tarvittavien hoito- tai kuntoutuspalvelujen piiriin. Työvoimapalveluissa pitää parantaa osaamista työkyvyn ongelmien havaitsemiseen sekä tarvittaviin palveluihin ohjaamiseen.

Uusilla sote-alueilla tulee muodostaa moniammatillisia tiimejä, joilla on osaamista laaja-alaiseen työkyvyn arviointiin sekä työkykyfokusoituihin hoito- ja kuntoutuspalveluihin. Ns. 90 sairauspäivärahopäivän sääntö tulisi laajentaa koskemaan työttömiä. Työkyvyttömiä työnhakijoiden tulisi olla sairauspäivärahalta eikä työttömyysturvalla.

Lisätietoja: johtaja Jukka Ihanus, jukka.ihanus@sttk.fi, 050 463 9929

Lähettäjä: Kosonen Tuomas <tuomas.kosonen@labour.fi>
Lähetetty: 30. marraskuuta 2016 13:06
Vastaanottaja: Mattila Jukka VM; Pukander Fransiska VM
Aihe: työvoiman liikkuvuus

Hei,

VM toivoi 3.11. päivätyssä kirjeessään tietoa siitä, onko Palkansaajien tutkimuslaitoksessa tekeillä tutkimusta kannustinloukkujen purkamiseen tai työvoiman liikkuvuuteen liittyvistä teemoista. Teemme alla kuvattua raporttia työvoiman liikkuvuudesta, josta kerromme teille mielellämme myös tarkempia tuloksia.

Palkansaajien tutkimuslaitoksessa on meneillään hanke, jossa tutkitaan alueellista liikkuvuutta Suomessa. Hanke on Suomen talouspolitiikan arviointineuvoston rahoittama selvitys työvoiman liikkuvuudesta ja joustavuudesta. Raportti julkaistaneen vuoden 2017 alussa. Lisäksi jatkamme tutkimusta teeman parissa alkuvuoden 2017 jälkeenkin ja julkaisemme siitä myöhemmin laajemman oman raportin ja lähetämme myös tuloksia vertaisarvioituihin kansainvälisiin aikakauskirjoihin. Tässä jatkotutkimuksessa on kirjoitusryhmässä mukana ainakin Petri Böckerman, Tuomas Kosonen ja Terhi Maczulskij.

Raportissa tutkitaan työttömien muuttohalukkuutta. Aikaisemman empiirisen tutkimuskirjallisuuden mukaan työttömyys lisää kannustimia muuttaa esimerkiksi uuden työn perässä tai perhesuhteiden vuoksi toiselle paikkakunnalle. Työttömyys on usein endogeenista, eli esimerkiksi ihmisen omasta toiminnasta tai päätöksistä johtuvaa työttömyyttä. Tällöin on vaikeaa identifioida työttömyyden kausaalivaikutusta muuttohalukkuuteen. Tämä ongelma voidaan huomioida siten, että tutkitaan eksogeenisista syistä johtuvaa työttömyyttä ja sen vaikutusta muuttoliikkeeseen. Eksogeenisena työttömyytenä pidetään esimerkiksi yritysten joukkoyrittäjä- ja/tai toimipaikan sulkemista. Tällöin henkilö joutuu työttömäksi itsestä johtumattomista syistä.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan ei-vapaaehtoinen työttömyys lisää todennäköisyyttä muuttaa toiselle paikkakunnalle. Muuttoliikkeen yhteys myöhempään palkkakehitykseen ei kuitenkaan aina ole positiivinen, kuten teoria olettaa. Toiselle paikkakunnalle muuttaneiden palkkakehitys voi jopa laahata paikkakunnalle jääneiden palkkakehityksen perässä, eritoten naisilla. Eksogeenisestä työttömyydestä johtuvan muuttoliikkeen yhteys palkkaan voi olla positiivista miehillä. Erot tuloksissa miesten ja naisten välillä voi johtua siitä, että pariskunnat muuttavat toiselle paikkakunnalle ensisijaisesti miehen työn vuoksi. Palkansaajien tutkimuslaitoksessa tutkitaan näitä samoja teemoja hyödyntämällä suomalaista yhdistettyä työntekijä-yrittäjä-aineistoa.

Kiitollisena yhteydenotosta,
Tuomas Kosonen
Tutkimusjohtaja
Palkansaajien tutkimuslaitos